

nasljedstva o kojima postoje suglasice ili nesuglasice između Crkava sudionica dijaloga.³ Na tom je zasjedanju prihvaćena daljna dijaloška tema: *Ekleziološke i kanonske posljedice sakramentalnog ustrojstva Crkve. Koncilijarnost i autoritet u Crkvi*, o kojoj će se raspravljati na VI. plenarnom zasjedanju u Münchenu 1990.

THIRD FUNDAMENTAL DOCUMENT OF THE CATHOLIC-ORTHODOX DIALOGUE

Summary

The author informs of the ecumenical work of the Worldy Commission for theological dialogue of the Catholic and Orthodox Church, and in the Croatian translation brings their third fundamental document: The Sacrament of orders in the sacramental organization of the Church.

SAKRAMENAT REDA U SAKRAMENTALNOM USTROJSTVU CRKVE

s posebnim osvrtom na važnost apostolskog nasljedstva za posvećenje i
jedinstvo naroda Božjega

Međunarodna mješovita komisija za teološki dijalog između
Rimske Katoličke Crkve i Pravoslavne Crkve — Peto plenarno
zasjedanje, Valamo (Finska), 19.—27. VII. 1988. godine

Uvod

1. Pošto je naša komisija iznijela naše poimanje otajstva Crkve kao zajedništva vjere i sakramenata, izražena na izvrstan način u euharistijskom slavlju, sad pristupamo glavnom pitanju o mjestu i ulozi zaređene službe (*ministerium*) u sakramentalnom ustrojstvu Crkve. Zatim ćemo raspravljati o sakramentu reda kao i o ređenju na svakom od tri stupnja: episkopatu, prezbiteratu i đakonatu. Oslanjamo se na sigurnost da je u našim Crkvama apostolsko nasljedstvo temeljno za posvećenje i jedinstvo naroda Božjega.

2. Naše Crkve tvrde da služba u Crkvi ponazočuje službu samoga Krista. U spisima Novoga zavjeta Krist je nazvan: apostol, prorok, pastir, sluga, *diakonos*, učitelj, *presbyteros*, *episkopos*. Naša zajednička predaja priznaje usku vezu između Kristova djela i djela Duha Svetoga.

3. To nam shvaćanje ekonomije spasenja ne dopušta da Krista promatramo odvojeno od Duha. Sadašnja Kristova nazočnost u Crkvi također je eshatološke naravi, jer Duh je zalag savršena ostvarenja Božjega nacrtu o svijetu.

4. U toj perspektivi Crkva se ukazuje kao zajednica Novoga saveza koju Krist po Duhu Svetom okuplja oko sebe i izgrađuje kao svoje Tijelo. Po Crkvi Krist je nazočan u povijesti: po njoj ostvaruje spasenje svijeta.

³ Službeno priopćenje Komisije, *ondje*, str. 181.

5. Budući da je Krist nazočan u Crkvi, on u njoj izvršava svoju službu. Stoga služba u Crkvi ne zamjenjuje službu Kristovu. Ona ima svoj izvor u njemu. Budući da Duh, poslan od Krista, oživljava Crkvu, služba je plodonosna samo po milosti Duha Svetoga. U stvari, on objedinjuje mnoge zadaće koje članovi zajednice obavljaju u skladu s različitim darovima koje primaju kao članovi Tijela Kristova. Po reduanju neki od njih primaju i vrše zadaću vlastitu episkopatu, prezbitteratu i đakonatu. Nema Crkve bez službi potaknutih od Duha; nema službe bez Crkve, tj. izvan i iznad zajednice. Službe nalaze svoje značenje i razlog optojnosti (*raison d'être*) samo u njoj.

I. Krist i Duh Sveti

6. Duh, koji vječno izlazi od Oca i počiva na Sinu, pripremio je Kristov događaj i dovršio ga. Utjelovljenje Sina Božjega, njegova smrt i njegovo Uskrsnuće, ispunili su se naime po volji Očevoj u Duhu Svetom. U krštenju Otac po očitovanju Duha otpočinje poslanje Sina. Taj je Duh nazočan u njegovoj službi: u naviještanju Radosne vijesti spasenja, u očitovanju dolaska Kraljevstva, u svjedočenju za Oca. Ipak u tom istom Duhu Krist kao jedincati svećenik Novoga saveza, prikazuje žrtvu svoga vlastitog života i po Duhu je proslavljen.

7. Počevši od Duhova, u Crkvi, koja je Tijelo Kristovo, oni koji su zaduženi službom mogu vršiti čine koji vode Tijelo do njegova punog uzrasta. U službi Kristovoj kao i u službi Crkve jest jedan te isti Duh, koji djeluje i radi s nama, kroz sve dane našeg života.

8. U Crkvi služba se treba proživljavati u svetosti u vidu posvećenja naroda Božjega. Da bi cijela Crkva, i posebno njezini zaređeni službenici, mogla doprinosti »da opremi sveće za djelo služenja, za izgrađivanje Tijela Kristova«, različita su služenja omogućena po mnogim karizmama (*Ef* 4, 11—12; *usp.* *1 Kor* 12, 4—28; *Rim* 12, 4—8).

9. Novost službe Crkve sastoji se u ovom: po Duhu je Krist, sluga Božji za čovječanstvo, nazočan u Crkvi, svome Tijelu, od kojega se ne može odijeliti. On je, naime, »prvorodeni među mnogom braćom«. U tom sakramentalnom poimanju treba shvatiti Kristovo djelo u povijesti od Duhova do Drugoga Pojavka. Služba Crkve kao takve jest sakramentalna.

10. S tog je razloga Kristova nazočnost u Crkvi također eshatološka. Gdje je god Duh na djelu, on objavljuje svijetu prisutnost Kraljevstva u stvaranju. Tu se ukorijenjuje crkvena služba.

11. Ta je crkvena služba sakramentalne naravi. Pojmom *sakramentalan* ovdje se želi istaknuti da je svaka služba vezana s eshatološkom stvarnošću Kraljevstva. Milost Duha Svetoga, kao zalog budućega svijeta, ima svoje izvorište u smrti i uskrsnuću Kristovu i ponučena je na sakramentalan način po osjetnim zbiljnostima. Riječ sakramentalan želi također naznačiti da je službenik član zajednice, kojega Duh oprema posebnim zadaćama i ovlastima da je okuplja i da, u ime Kristovo, predsjeda činima u kojima slavi otajstva spasenja. Ovaj pogled na sakramentalnost službe ukorijenjen je u činjenici da je Krist uprisutnjen u Crkvi po Duhu kojega je on sam poslao Crkvi.

12. Osim toga, narav se crkvene službe očituje u tome što sve službe imaju svrhu da služe svijetu kako bi ga dovele do njegova pravog cilja, Kraljevstva Božjega. Tvoreći eshatološku zajednicu kao Tijelo Kristovo služba Crkve odgovara potrebama svijeta.

13. Zajednica, okupljena u Duhu oko Krista, vršeci njegovu službu za svijet, ima svoje utemeljenje u Kristu, zaglavnom kamenu, i u zajednici Dvanaestorice. Apostolski značaj Crkava i njihova služba shvaćaju se u tome svjetlu.

14. S jedne strane, Dvanaestorica su svjedoci povijesti života Isusova, njegove službe i njegova Uskrsnuća. S druge strane, ukoliko su pridruženi proslavljenom Kristu, oni povezuju svaku zajednicu sa zajednicom posljednjih vremena. Crkvena će se služba, dakle, zvati apostolskom jer se vrši u produženju i u

vjernosti onom što je Krist dao i apostoli u povijesti prenijeli. Ali ona će biti apostolska i po tome što euharistijska zajednica, u kojoj službenik predsjeda, jest predokus konačne zajednice s Kristom. Po ovom dvostrukom odnosu služba Crkve ostaje stalno povezana sa službom Dvanaestorice, a po njima sa službom Kristovom.

II. Svećeništvo u ekonomiji spasenja

15. Sva božanska ekonomija spasenja ovrhuje se u utjelovljenju Sina, u njegovu naučavanju, u njegovoj mucu, u njegovu slavnom uskrsnuću, njegovu uzasašću i u njegovu drugom dolasku. Krist djeluje u Duhu Svetom. Tako je, jednom zauvijek, položen temelj za ponovnu uspostavu zajedništva čovjeka s Bogom.

16. Prema Poslanici Hebrejima Krist je svojom smrću postao jedini posrednik Novoga saveza (*Heb 9, 15*) i ušavši jednom zauvijek u Svetinju po svojoj krvi (*Heb 9, 12*), on je zauvijek na nebu jedini i vječni Velesvećenik toga Novoga saveza »da se sada pojavi pred licem Božjim za nas« (*Heb 9, 24*) da prinese svoju žrtvu (*Heb 10, 12*).

17. Nazočan na nevidljiv način u Crkvi po Duhu Svetom, kojega je poslao, Krist je dakle njezin jedini veliki Svećenik. U njemu, svećeniku i žrtvi, svi zajedno, pastiri i vjernici, tvore »rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod stećeni« (*1 Pt 2, 9*; usp. *Otk 5, 10*).

18. Svi članovi Crkava kao članovi Tijela Kristova, sudjeluju na njegovu svećeništvu, pozvani da postanu »živa žrtva, sveta i Bogu ugodna« (*Rim 12, 1*; usporedi *1 Pt 2, 5*). Krist, glava Crkve, da sebe ponazoči ustanovio je apostole izabrane iz naroda koje je on opremio ovlašću i moću, osnažujući ih milošću Duha Svetoga. Djelo i poslanje apostola nastavljaju se u Crkvi po biskupima s prezbiterima i đakonima koji im pomažu. Po ređenju biskupi su postavljeni nasljednicima apostola i vode narod Božji putovima spasenja.

19. Okupljena oko proslavljenog Gospodina, Dvanaestorica svjedoče za nazočnost Kraljevstva već započetog, koje će se očitovati u punini o Drugom dolasku. Krist im je doista obećao da će im dati da sjede na dvanaest prijestolja i da sa Sinom Čovječjim sude dvanaest plemena Izraelovih (*Mt 19, 28*).

20. Služba Dvanaestorice jest jedinstvena i nezamjenjljiva, jer oni su povijesni svjedoci onoga što je Krist učinio. Ono što su oni utemeljili, utemeljeno je jednom zauvijek i nitko u budućnosti neće moći graditi osim na već postavljenim temeljima (usp. *Ef 2, 20*; *Dj 21, 14*).

21. Ali u isto vrijeme apostoli ostaju temelji Crkve, koja traje kroz stoljeća, tako da poslanje koje su oni primili od Gospodina ostaje uvijek vidljivo i djelatno, u iščekivanju Gospodinova povratka (usp. *Mt 18, 18* i *16, 19*).

22. Stoga Crkva, u kojoj djeluje milost Božja, jest po sebi samoj sakrament *par excellence*, unaprijedno očitovanje posljednjih zbiljnosti, predokus Kraljevstva Božjega, slave Boga i Oca, *eschatona* u povijesti.

23. U okviru togi sakramenta, koji je Crkva, svoje mjesto nalazi svećeništvo podijeljeno ređenjem, dano na korist te Crkve. U stvari, to je u Crkvi karizmatička služba (*leitourgêma*) *par excellence*. Ona je po Duhu Svetom u funkciji života i trajnog postojanja Crkve, tj. jedinstva, u Kristu, svih vjernika, živih i preminulih, mučenika, svetaca, pravednika Staroga zavjeta.

III. Služba biskupa, prezbitera i đakona

24. U euharistijskom slavlju cijela zajednica, svatko na svojoj razini, jest »liturg« *koinonije*, i ona je takva samo po Duhu. »Različite su službe, a isti Gospodin (...). A svakome se daje očitovanje Duha na korist« (*1 Kor 12, 5*).

7). Različite službe slijvaju se u euharistijsku *sinaksu* tijekom koje su podijeljene. Ipak, njihova je različitost usmjerena na cjelokupnost života zajednice: vjernost Riječi Božjoj, ostajanje u bratskoj slozi i ljubavi, svjedočenje pred »onima izvana«, rast u svetosti, ustrajnost u molitvi, briga za siromahe.

25. U euharistijskom slavju kao vrhuncu, gdje se ostvaruje kršćanska inicijacija po kojoj svi postaju jedno Tijelo Kristovo, služba biskupa, u zajednici karizama i službâ što ih Duh potiče, jest služba predvodništva za okupljanje u jedinstvu. Mjesna, naime, Crkva kao nositeljica različitih darova Duha ima u svom središtu biskupa čije zajedništvo ostvaruje jedinstvo svih i izražava puninu Crkve.

26. To jedinstvo mjesne Crkve neodvojivo je od sveopćeg zajedništva Crkava. Za jednu je Crkvu bitno da je u zajedništvu s drugima. To se zajedništvo izražava i ostvaruje u biskupskom zboru i po njemu. Po svom ređenju biskup je postavljen službenikom jedne Crkve koju on zastupa u općem zajedništvu.

27. Biskupsko ređenje, koje prema kanonima podjeljuju barem dva ili tri biskupa, izražava zajedništvo Crkava sa zajedništvom izabranika: ona ga pribraja zajedništvu biskupâ. U ređenju biskupi vrše svoju ulogu svjedoka zajedništva u apostolskoj vjeri i sakramentalnom životu, ne samo u odnosu na onoga kojega rede, nego i u odnosu na Crkvu kojoj će on biti biskup. S obzirom na pritjelovljenje novog izabranika u biskupsko zajedništvo temeljno je to da je ono izvršeno po proslavljenom Gospodinu u snazi Duha Svetoga u trenutku polaganja ruku.

Ovdje promatramo ređenje samo pod njegovim sakramentalnim vidom. Problemi u vezi s načinom izbora proučavat će se poslije.

28. Biskupsko ređenje daje puninu svećeništva onome koji ga po Duhovu daru prima. Za vrijeme ređenja koncelebracija biskupa izražava jedinstvo Crkve i njezinu istovjetnost s apostolskom zajednicom. Oni polažu ruke i zazivaju Duha Svetoga na ređenika, kao jedini osposobljeni da mu podijele apostolsku službu. Oni to ipak čine u okviru molitve zajednice.

29. Redenjem biskup prima sve nužne ovlasti za vršenje svoje zadaće. Komisija će naknadno raspravljati o kanonskim uvjetima vršenja te zadaće i o ustoličenju biskupa u mjesnoj Crkvi.

30. Podijeljeni dar posvećuje ređenika zastalno službi Crkve. To je točka tradicionalne nauke na Istoku i na Zapadu koju potvrđuje činjenica da, u slučaju disciplinskih mjera protiv nekog biskupa koje proizlaze iz ponovnog kanonskog pripuštanja, nema ponovnog ređenja. S obzirom na to, kao i na sve bitne točke koje se odnose na ređenje, naše Crkve imaju zajedničku nauku i praksu, iako o nekim kanonskim i disciplinskim zahtjevima, kao što je beženstvo, običaji mogu biti različiti iz pastirskih i duhovnih razloga.

31. Ali crkvena se služba vrši u različitosti zadaća. Ove se obavljaju u međusobnoj ovisnosti. Nijedna se ne može zamijeniti drugom. To osobito vrijedi za temeljne službe biskupa, prezbitera i đakona, i za zadaću laika, koji, svi skupa, tvore euharistijsku zajednicu.

32. U cijeloj povijesti naših Crkava žene su imale temeljnu ulogu. O tome svjedoče ne samo Presveta Bogorodica, svete žene spomenute u Novom zavjetu i brojne svetice koje štujemo, nego i tolike druge žene koje su sve do danas služile Crkvi na najrazličitije načine. Njihove vlastite karizme veoma su važne u izgradnji Tijela Kristova. Ali naše Crkve ostaju vjerne povijesnoj i bogoslovnoj predaji prema kojoj one rede za svećeničku službu samo muškarce.

33. Kao što su apostoli okupili prve zajednice navješćujući Krista, slaveći Euharistiju, vodeći krštenike prema sve većem zajedništvu s Kristom i međusobno, tako i biskup, uspostavljen po istom Duhu, nastavlja navješćivati

isto evanđelje, predsjedati istoj Euharistiji, služiti jedinstvu i posvećenju iste zajednice. On je tako *ikona* Krista služitelja među svojom braćom.

34. Kako se Crkva u punini očituje u Euharistiji, tako se uloga biskupa i prezbitera ukazuje u punom svjetlu u predsjedanju Euharistiji.

35. Naime, u euharistijskom slavlju vjernici se prikazuju s Kristom kao kraljevsko svećenstvo. Oni to čine zahvaljujući činu službe, uprisutnjujući u svojoj sredini samoga Krista koji navješćuje Riječ, po Duhu pretvara kruh i kalež u svoje Tijelo i svoju Krv, pritelovljuje ih sebi, dajući im svoj život. Štoviše, molitva i žrtva naroda, pritelovljenog Kristu, jesu kao uglavljene u molitvu biskupova zahvaljivanja i u njegovu darovnu žrtvu.

36. Euharistija tako ostvaruje jedinstvo kršćanske zajednice. Ona također očituje jedinstvo svih Crkava koje ga slave u istini i, još više, jedinstvo, kroz vjekove, svih Crkava s apostolskom zajednicom od samog početka do danas. U Duhu, izvan povijesti, ona dostiže veliku zajednicu apostola, mučenika, svjedoka svih vremena okupljenih oko Jaganjca. Tako Euharistija, središnji čin biskupske službe, već posadašnjuje budući svijet: Crkvu okupljenu u zajedništvu koja se prikazuje Ocu po Sinu u Duhu Svetom.

37. Onaj, dakle, koji predsjedava Euharistiji odgovoran je da čuva zajedništvo u vjernosti apostolskoj nauci i da ga vodi u novi život. On je njegov služitelj i pastir. Biskup je također vodič svega liturgijskog života svoje mjesne Crkve i, po njegovu primjeru, ona postaje zajednica molitve. On predsjedava njezinim pohvalama i njezinu zagovoru, on sam neprestano moli za sve one koje mu je Gospodin povjerio, svjestan da je odgovoran za svakoga od njih pred sudom Božjim.

38. Dužnost mu je također bdjeti da se njegovu narodu propovijedanjem i katehezom prenosi autentičan sadržaj Božje riječi, predan apostolima »jednom zauvijek«. On je, naime, prvi odgovoran da navješćuje Božju Riječ u svojoj biskupiji.

39. Njegov je poziv također da uključuje svoj narod u naviještanje spasenja u Isusu Kristu svim ljudima i u svjeđenje koje utjelovljuje ovaj navještaj. Njegova je zadaća, dakle, da posluži svoju Crkvu tako da uvijek ostane vjerna vlastitom kršćanskom pozivu i poslanju koje odatle proistječe. U svemu tome, ipak, on ostaje član Crkve, pozvan na svetost i ovisan o spavatvornom otajstvu te Crkve, kao što sv. Augustin podsjeća svoju zajednicu: »za vas sam biskup, s vama sam kršćanin«. Biskup, za vrijeme svog redjenja, prihvaća vjeru cijele Crkve, ispovijedajući je na svečan način, i tako postaje otac u onoj mjeri u kojoj je potpuno postao njezin sin po toj ispovijesti. Za biskupa je bitno da je otac svoga naroda.

40. Kao nasljednici apostola, biskupi su odgovorni za zajedništvo u apostolskoj vjeri i za vjernost zahtjevima evanđeoskog života.

41. Biskupova uloga dostiže svoj vrhunac u predsjedanju euharistijskoj zajednici. Prezbiteri tvore zbor koji ga okružuje za vrijeme toga slavlja. Oni obavljaju odgovornosti koje im biskup povjerava slaveći sakramente, naučavajući Božju Riječ i ravnajući zajednicom u duboku i stalnu zajedništvu s njim. Đakon je, međutim, dodijeljen služenju biskupu i prezbiteru i služi kao spona između njih i vjerničke zajednice.

42. Prezbyter, zaređen od biskupa i ovisan o njemu, poslan je da vrši određene zadatke. Na poseban je način poslan župnoj zajednici da joj bude pastir: predsjedatelj je Euharistiji na oltaru (posvećenu od biskupa), poslužitelj je sakramenata za zajednicu, navjestitelj je Evaanđelja i kateheta, ima zadaću da čuva u jedinstvu karizme Božjega naroda (*laos*); nastupa kao redoviti poslužitelj mjesne euharistijske zajednice, i biskupija tada postaje zajedništvom euharistijskih zajednica.

43. Đakonat se izvršava u služenju biskupu i prezbiteru, u liturgiji, evangelizaciji i u *đakoniji* ljubavi.

IV. Apostolsko nasljedstvo

44. Ista i jedina služba Krista i apostola i dalje djeluje u povijesti. To djelovanje, pomoću Duha, jest otvaranje »svijeta koji dolazi« u vjernosti onom što su apostoli prenijeli od onoga što je Krist učinio i učio.

45. Važnost nasljedstva proizlazi i odatle što se apostolska predaja odnosi ne samo na odvojena pojedinca, zaređena biskupa, nego i na zajednicu. Apostolsko se nasljedstvo prenosi po mjesnim Crkvama (»u svakom gradu«, prema Hegesipovu izrazu; »snagom njihove srodnosti nauke«, prema Tertulijanu u *De Praescriptione*, 32, 6). Radi se o nasljedstvu osoba u zajednici, jer *Una Sancta* (jedna sveta) jest zajedništvo mjesnih Crkava, a ne odvojenih pojedinaca. U tom otajstvu *koinonije* episkopat se ukazuje kao žarište apostolskog nasljedstva.

46. Prema onom što smo već rekli u Münchenskom dokumentu, »apostolsko nasljedstvo znači nešto više od pukog prenošenja vlasti. To je nasljedstvo u Crkvi, svjedokinji apostolske vjere, u zajedništvu s drugim Crkvama, svjedokinjama iste apostolske vjere. 'Sedes' (*cathedra*) ima glavnu ulogu u ucjepljenju biskupa u samo središte crkvenog apostolstva (*Münchenski dokument*, II, 4). Ističemo da se izraz katedra ovdje upotrebljava u smislu biskupove nazočnosti u svakoj mjesnoj Crkvi.

48. »Privrženost apostolskom zajedništvu povezuje sve biskupe zajedno, povezujući *episcopé* mjesnih Crkava s apostolskim zborom« (*ondje* III, 4). Biskupi su tako ukorijenjeni u »jednom za uvijek« apostolsku skupinu po kojoj Duh Sveti svjedoči za vjeru. Dvanaestorica su, naime, kao temelj Crkve, nešto jedincato. Ipak je nužno da drugi ljudi učine vidljivom njihovu nezamjenljivu nazočnost. Na taj bi se način osigurala veza svake zajednice bilo s onom početnom bilo s eshatološkom zajednicom.

49. Svojim ređenjem svaki biskup postaje nasljednik apostola, bilo koja da je Crkva kojoj on predsjedava ili bilo koje prednosti (*presbeia*) te Crkve bile pred ostalima.

50. Pridružen broju onih kojima je povjerena posebna odgovornost za službu spasenja, i postavljen tako u nasljedstvo apostola, biskup treba prenositi njihovo naučavanje i isto tako njima sličiti u svom životu. Irenej Lionski piše: »Trebalo biti poučen u istini gdje su bile položene karizme Božje, tj. u onih u kojih se nalazi nasljedstvo u Crkvi nakon apostola, besprijekorna cjelovitost vladanja i nepokvarljiva čistoća riječi« (*Adv. Haer.* IV, 26, 5). Među bitnim zadacima biskupa nalazi se to da je u svojoj Crkvi po Duhu: svjedok i jamac vjere, oruđe koje je drži u apostolskoj vjernosti. Apostolsko nasljedstvo jest također nasljedstvo u obvezama i patnjama apostolâ u služnji evanđelju i u obrani naroda povjerena svakom biskupu. Prema riječi Prve poslanice sv. Petra, apostolsko nasljedstvo jest nasljedstvo u prisutnosti milosrđa i razumijevanja, u obrani slabih, u stalnoj pažnji prema onima koji su mu povjereni, tako da biskup postane uzor stada (usp. 1 Pt 5, 1—4; 2 Kor 4, 8, 11; 1 Tim 4, 12; Tit 2, 7).

51. Osim toga, u službu biskupa ulazi to da raščlanjuje i uređuje život Crkve s njezinim službama i zadacima. Dužnost mu je također da bdije nad izborom onih, muških i ženskih, koji će morati vršiti odgovornosti u njegovoj biskupiji. Bratsko zajedništvo zahtijeva da svi članovi, službenici i laici, čuju jedni druge za dobro naroda Božjega.

52. Tijekom svoje povijesti, Crkva na Istoku i na Zapadu poznavala je različite oblike vršenja zajedništva među biskupima: razmjenom pisama, posjetima jedne Crkve drugoj, a osobito sinodalnim ili koncilskim putem. Od prvih početaka uspostavila se razlika i hijerarhija između Crkava starijeg osnutka i Crkava kasnijeg osnutka, između Crkava majki i Crkava kćeri, između Crkava većih gradova i periferijskih Crkava. Ova hijerarhija ili *taxis* (red) našao je poslije svoj kanonski izraz oblikovan na koncilima posebno u kano-nima koji su bili primljeni u zajednicu Crkava Istoka i Zapada. To su na

prvom mjestu kanoni 6. i 7. I. Nicejskog sabora (325); 3. kanon I. Carigradskog (II. ekumski sabor, 381); 28. kanon Kalcedonskog sabora (IV. ekumenski, 451), kao i kanoni 3, 4. i 5. Sardijskog (343) i 1. kanon Sabora Svete Sofije (879—880). Iako ovi kanoni nisu uvijek tumačeni na isti način na Istoku i na Zapadu, pripadaju baštini Crkve. Oni su pridali mjesto i prednosti, priznate u uređenju sinodalnog života Crkve, biskupima koji su zauzimali određene metropoljske ili veće stolice. Tako je oblikovana pentarhija (petovlađe): Rim, Carigrad, Aleksandrija, Antiohija i Jeruzalem, premda su se tijekom povijesti pojavili, izvan pentarhije, drugi nadbiskupi, metropolit, primasi i patrijarsi.

53. Sinodalni značaj djelovanja biskupa očitovao se osobito u raspravljanim pitanjima koja su zanimala više mjesnih Crkava ili svukoliku Crkvu. Tako u svakoj pokrajini bile su uređene različite vrste mjesnih ili pokrajinskih sinoda ili koncila i biskupske konferencije. Njihovi su se oblici mogli mijenjati prema mjestima i vremenima, ali njihovo je počelo u tom da očituju i čine uspješnim život Crkve po zajedničkom djelovanju biskupa pod predsjedanjem onoga kojega priznaju kao *primus inter pares*. Naime, prema 34. kanonu Apostola koji postoji u kanonskoj predaji naših Crkava, prvi među biskupima odlučuje samo u skladu s drugim biskupima, a ovi ništa važnijeg ne odlučuju bez dogovora s prvim.

54. Na ekumenskim koncilima, održanim u Duhu Svetom u vrijeme presudnih situacija, biskupi Crkve, s vrhovnom vlašću, odlučivali su zajednički o vjeri i određivali kanone za utvrđenje Apostolske predaje u povijesnim okolnostima koje su izravno ugrožavale vjeru, jedinstvo i djelo posvećenja svega naroda Božjega, stavljajući u pitanje samu opstojnost Crkve i njezinu vjernost njezinu Utemeljitelju Isusu Kristu.

55. U toj perspektivi zajedništva među mjesnim Crkvama moglo bi se pristupiti temi prvenstva u cjelini Crkve i posebno temi prvenstva Rimskog biskupa, koja predstavlja ozbiljno razilaženje među nama, o čemu će se naknadno raspravljati.

Valamo (Finska), 26. lipnja 1988.